

4 De periode van de tweede kerk

Economische achtergronden

In 1865, het jaar waarin onze kerkelijke gemeente een nieuwe kerk bouwde met een pastorie, heerste er in Nederland een vreselijke veepest. Deze ziekte had rampzalige gevolgen voor de veeboeren in deze streek. Eind 1865 houdt men in Alphen een biduur 'in verband met de veepest, die zo vreselijk begint te heersen'. In Alphen was bijna de helft van de veestapel aangetast en in maart 1866 waren er al 474 dieren gedood. Alle vervoer van vee werd verboden, zodat ook de handel stillag. Veel koeien die de pest overleefden, stierven daarna aan een ernstige longziekte. Op 29 mei 1866 is er weer een biduur, maar nu in verband met de gevaarlijke longziekte.

De jaren 1870 tot 1878 waren daarentegen weer zeer gunstig voor de veeboeren, waardoor zij in vrij korte tijd de schade konden herstellen of hun positie zelfs konden verbeteren.

In 1878 kwam er een langdurige landbouwcrisis. De veeboeren hadden hier minder van te lijden dan de boeren in de landbouw. De prijzen van hun produkten daalden wel, maar door het dumpen van graan uit de Verenigde Staten daalden ook de veevoederprijzen.

Door concurrentie met andere landen en door de uitvinding van de kunstboter gingen veel veeboeren, vooral in het noorden van ons land, ertoe over om slechte boter te leveren met een laagje goede er bovenop.

Deze fraude leidde in 1877 tot een botercrisis.

De crisis trof natuurlijk ook de Rijnlandse veeboeren, die nu bijna allen overgingen op het kaasmaken.

De kaas uit Zuid-Holland kreeg een goede kwaliteit tegen een redelijke prijs.

De veeboeren waren wel afhankelijk van de kaaskopers, die ook het wintervoer leverden. Door lokale kaasmarkten op te richten kregen de veeboeren in deze streek enige greep op de prijsontwikkeling van de kaas.

Zo ontstonden kaasmarkten in Bodegraven (1882), Leiden (1884), Woerden (1885) en Alphen (1892).

Daar de jaren na 1884 weer ongunstig waren voor de veeboeren gingen zij nu over tot het oprichten van coöperaties en boerenleenbanken.

In slechte tijden ging men ook wel over op schapen en varkens.

Gemiddelde jaarprijs van de Goudse kaas per 100 kg.:

1860	f 42,-	1870	f 48,-	1875	f 60,-
1861	- 42,-	1871	- 50,-	1877	- 62,-
1862	- 46,-	1872	- 54,-	1878	- 46,-
'63 t/m '65	- 50,-	1873	- 62,-	1879	- 46,-
'66 t/m '69	- 56,-	1874	- 66,-	1880	- 46,-

De arbeiders in de vorige eeuw hadden een hard bestaan. Zij verdienden ongeveer f 1,- en een werkvrouw ongeveer f 0,50 per dag. Bij de veeboeren in deze streek hadden ze het, over het algemeen, iets beter dan elders in ons land.

Op het platte land hadden ze bijna allemaal een eigen moestuin.
Het hoofdgerecht bestond uit aardappelen (met azijn en mosterd) en roggebrood.

Tarwebrood was een luxe die men zich niet kon permitteren.

Arbeiders in de industrie hadden, over het algemeen, een nog harder bestaan. De normale werktijden in de zomer waren voor de jongeren van 4.00 uur 's morgens tot 20.00 uur 's avonds en voor ouderen van 3.00 uur tot 20.00 uur. 's Zaterdags werkte men tot 13.00 uur.

Daarna moest men hoognodig de moestuin in.

Weeklonen	pannenbakkerijen	kalkbranderijen	molen	leerindustrie
1866	f 5,50 - f 6,-	f 4,80 - f 7,20	f 6,-	?
1870	f 4,80 - f 7,20	f 4,80 - f 7,20	f 6,-	f 6,- - f 9,-
1875	f 9,- - f 12,-	f 9,-	f 7,-	f 8,- - f 10,-

Een vormer in de pannenbakkerijen (de duurste werkkraft) verdiende in 1871 f 7,- à f 10,- per week.

In 1886 meldde men in een landelijk rapport, dat de toestand van de dienstboden over het algemeen uitstekend was (Een dienstbode verdiende destijds f 140,- per jaar, met kost en inwoning); van de vaste arbeiders was de toestand redelijk en van de losse niet rooskleurig.

In 1860 verdiende (o.a. in Haastrecht) een oudere hoofdonderwijzer f 737,- per jaar. Een eerste onderwijzer verdiende f 450,- en een tweede onderwijzer f 350,- per jaar. In 1874 verdiende een hulponderwijzer in deze regio f 500,- à f 550,- per jaar.

In 1876 kreeg een hulponderwijzer met muloakte f 575,- en als hij ook de hoofdakke bezat f 625,- per jaar.

Een hoofd van de mulo verdiende in 1880 maximaal het vorstelijke salaris van f 1350,- per jaar.

De huren bedroegen f 1,25 tot f 2,35 per week.

Over het algemeen waren de woonsituaties armoedig.

Daar het voedsel eentonig was en weinig smaakvol zocht men een andere prikkelingen en verviel men vaak tot drankmisbruik.

Er is ook sprake van een slechte seksuele moraal.

Enige gegevens van Alphen over het jaar 1867

Uitgaven der gemeente:

Jaarwedde burgemeester en wethouders	f 1887,-
Onderwijzend personeel	- 2468,33
Brandweer	- 635,57
Onderwijskosten	- 1553,59½
Subsidies	- 4300,-
Openbare gebouwen	- 801,19½
Diversen	- 2432,80½
Totaal	f 14078,49½

Het aantal inwoners van Alphen op 31 december 1867 bedroeg 3349.

Er was één lagere school, waarvan de hoofdonderwijzer het vorstelijke salaris verdiende van f 1200,- per jaar.

De drie hulponderwijzers verdienden samen f 1250,-.

Er was één kwekeling.

De school werd bezocht door 169 jongens en 134 meisjes.

Er waren twee bijzondere scholen: een mulo voor jongens en een mulo voor meisjes.

Er was één bewaarschool (Rooms Katholiek) met 50 meisjes.

Overzicht kindersterfte over de jaren 1880 t/m 1885

Geboortejaar	Aantal doopleden	Aantal sterfgevallen van deze leden in de jaren							
		1880	'81	'82	'83	'84	'85	'86	'87
1880	27	1	4	1					1
1881	26			3	1				
1882	25			3	1	1			
1883	33				3	6			1
1884	27					4	4	3	
1885	28						5	1	1

In deze jaren gaf men vrij goed aan in welk jaar een dooplid stierf.

Vaak werd slechts aangegeven 'gestorven'.

Kruisgezinden tot de Christelijk Gereformeerde Kerk, die in 1870 door de overheid erkend wordt als kerkgenootschap.

2: Door de grote kindersterfte en het verlies van zijn dochter Aleida in het jaar van haar geboorte 1865 heeft ds. Diemer in 1871 zijn kinderen laten vaccineren (inerten). Hierover ontstaat nogal enige beroering.

Eén lid der gemeente laat weten zijn kind niet te laten dopen door een predikant die de vaccinatie verdedigt.

Over deze kwestie wordt een gemeenteavond belegd.

Op deze gemeenteavond komt men tot een eenparig besluit 'dat vaccinatie noch tot de doop, noch tot onze geloofsbelijdenis, noch tot de prediking in verband staat, maar alleen tot ieders persoonlijke verantwoordelijkheid voor God gebracht moet worden'.

Als een maand later deze kwestie (voor de laatste maal) nogmaals ter sprake komt zegt ds. Diemer, dat hij niet inziet, dat hij dwaalt of heeft gedwaald. Hij verwijst naar Romeinen 14.

3: De problematiek rond Aarlanderveen:

In december 1866 wordt er met de zuster gemeente te Bodegraven gesproken over de grensscheiding. Behoort Aarlanderveen tot Alphen of tot Bodegraven?

Als men er niet uitkomt, legt men het probleem voor aan de classis. In maart 1868 besluit de classis, dat Aarlanderveen bij Alphen behoort.

Aarlanderveen wil echter het liefst zelfstandig worden en pleegt hierover overleg met Alphen. De familie De Bleeker in Aarlanderveen stelt vergaderruimte beschikbaar en men besluit om bij ongunstig weer op die plaats bij elkaar te komen. De kerkeraad in Alphen is bereid een ouderling en diaken uit Aarlanderveen aan te stellen en de Alphense predikant zal, zo mogelijk, op zondagavond in Aarlanderveen preken.

De Bleeker krijgt f 1,- per week uit de gelden van de zitplaatsen nadat eerst het licht enz. is betaald. De contributies (bijdragen) en collecten zijn voor Alphen. Als er een predikant van elders preekt is de collecte ter bestrijding van de onkosten.

Eind 1871 laat Aarlanderveen weten, dat men met Nieuwkoop en Zevenhoven een eigen gemeente wil stichten.

De kerkeraad in Alphen is hier tegen.

Aarlanderveen laat blijken, dat men, hoe dan ook, zelfstandig wil worden.

In 1872 verneemt de kerkeraad, dat er bijeenkomsten worden gehouden bij iemand aan huis in Aarlanderveen. Men vermaant deze mensen.

De kerkeraad verneemt tevens, dat een predikant bij De Bleeker heeft gepreekt zonder medeweten van de kerkeraad.

In 1874 komt tweemaal een predikant in Aarlanderveen preken eveneens buiten de kerkeraad om. De Bleeker geeft aan hiermee door te gaan. Ook verneemt de kerkeraad, dat De Bleeker een compleet kerkje heeft ingericht met preekstoel en ameublement.

Men overweegt de rechter in te schakelen, maar wendt zich eerst tot de classis. 'De classis veroordeelt de vier families De Bleeker, die achter deze aktie staan. Zij ontvangen een brief waarin hun wordt meegedeeld dat ze ophouden lid te zijn van de gemeente en dat de verantwoordelijkheden verder bij hen liggen.'

De kerkeraad raadpleegt de burgemeester hoe te handelen met spreekzaal en ameublement.

De zaak De Bleeker komt voor de rechter. De Bleeker wordt veroordeeld en het ameublement wordt in beslag genomen.

4: Een heel opmerkelijke kwestie:

Een collega-predikant, ds. Felix, is op familiebezoek in Aarlanderveen.

Hij belooft bij ds. Diemer langs te komen, maar 'door onweer en regen kan hij niet met z'n vrouw door een weideveld komen'.

's Zondags bezoekt ds. Felix een kerkdienst van de hervormde gemeente in Aarlanderveen, omdat zijn zwager daar preekt en hij gebruikt er ook het avondmaal.

Ds. Diemer voelt zich dubbel beledigd. Ten eerste omdat het beloofde bezoek niet doorging en vervolgens omdat ds. Felix door zijn kerkgang de Afscheiden is afgevallen.

Ds. Felix noemt dit in zijn brief van 18-8-1871 'kerkisme'.

Hij schrijft: 'Mijn vriend Diemer moet om der gewetenswille de zaak handhaven..... Arm geweten! Kwel uw geweten maar niet, want ik ben er gerust onder. Is het avondmaal onze tafel of de tafel des Heeren? Ach, ach wat een verfoeilijke bekrompenheid.'

De kerkeraad van Alphen schrijft hem een brief en zegt hem, dat hij ergernis heeft gewekt.

In een brief van 10 november ontkent hij enige ergernis gegeven te hebben.

'Ik huldig geen separatisme. Ik deed het ter goeder trouw en betreur het niet. Van u, eerwaarde broeders, had ik meerdere bescheidenheid verwacht, om mij niet lastig te vallen, waar banden des bloeds bij mij zo nauw en innig deze zaak vergemakkelijkten!'.

Hij geeft daarna aan, dat door zijn houding en handelwijze zijn gemeente bloeit en distantieert zich van deze bekrompenheid.

In gelijke bewoordingen schrijft hij aan ds. Diemer.

De kerkeraad antwoordt ds. Felix in een schrijven van 13 februari 1872:

'Volgens 1 Kor. 5 heeft het zwager en bloedverwantschap in de christelijke kerk geen de minste waarde. De grond van avondmaalsviering ligt geheel en al buiten bloedverwantschap, maar wortelt alleen in geloofsgemeenschap.

Dit zult gij, waarde broeder!, bij enig nadenken ons wel volkomen toestemmen!.'

'Het sacrament is niet te scheiden van de gemeente en door uw avondmaalsviering hebt u de Chr. Geref. Gemeente te Alphen veroordeeld en het recht van bestaan ontnomen. Wij kijken hierbij niet naar personen. Als u in uw standpunt volhardt zullen wij deze kwestie via de classis op de synode ter sprake brengen.'

Ds. Felix schrijft 16 februari 1872 terug aan de kerkeraad:

'Verloochen en of miskennen was geenszins mijn bedoeling.'

'Mocht ik ergernis gewekt hebben: Vergeef de ergernis.'

'Toch trapt gij mij op het hart. Familiebanden zijn ook geestelijke banden. De mijnen zijn, door Gods genade, gelovigen!'

Hij geeft aan het hoofd te willen buigen als leraar der kerk, maar mensen die dergelijke theorieën erop nahouden te wantrouwen.

'Als wij elkander boven in de hemel zullen ontmoeten zal de vraag dáár zijn: Wie onzer heeft eigenlijk ergernis gegeven?'

'Hier op aarde wil ik echter met u afrekenen en dat acht ik nu ook als geschied!'

Financiën

Jaren	Inkomsten	Uitgaven	Batig saldo	Nadelig saldo	Reële inkomsten
1866	f 1326,91	f 1363,16		f 36,25	f 1209,64
1867	- 1297,29½	- 1641,46		- 344,16½	- 1333,54½
1868	- 1503,78½	- 1620,91		- 117,12½	- 1847,95
1869	- 1402,86	- 1555,38		- 152,52½	- 1519,98½
1870	- 1658,11	- 1658,11			- 1810,63½
1871	- 1626,43	- 1741,39		- 114,96	- 1626,43
1872	- 1665,80	- 1790,27		- 124,47	- 1780,76
1873	- 1630,10	- 1834,46		- 204,36½	- 1754,57
1874	- 1606,41	- 1705,37½		- 98,37½	- 1810,77½
1875	- 2200,25	- 1983,47½	f 216,77½		- 2299,21½

Opm. : Onder reële inkomsten wordt verstaan alle inkomsten zonder de saldi.

Aanvullende gegevens bij de financiën

De vaste lasten in deze jaren bedragen: f 700,- voor het traktement; ongeveer f 240,- voor rente en f50,- voor verplichte aflossing op de hypotheek voor het ameublement.

Als de inkomsten stabiliseren, schieten enige gemeenteleden ongeveer f 700,-voor.

De drukkosten van de circulaire in 1868 belopen f 50,86.

Van vrienden en kennissen ontvangt men f 333,16½.

Giften van zuster gemeenten, verminderd met de kosten, bedragen:

Bloemendaal f 12,50, 's Gravenhage f 30,50, Leiden f 24,50,

Amsterdam f 91,- en Rotterdam f 11,50.

Uit de armenkas wordt f 138,01½ 'geleend'.

Desondanks is er in 1868 nog een nadelig saldo.

In 1869 offeren plaatsgenoten, die geen lid van de gemeente zijn, f 328,45.

's Gravenhage schenkt f 54,80 en uit de armenkas haalt men f 202,85

Desondanks blijft het nadelig saldo stijgen.

De contributies of bijdragen belopen in 1870 nog maar f 189,-.

Weer ontvangt men giften, nu tot een bedrag van f 348,36½.

Iemand schenkt f 60,- aan renteloze obligaties.

Aan C. Boer lost men f 100,- af van het geleende geld.

Door een lening uit de armenkas van f 136,73 is er geen tekort meer.

In 1871 kost het stucadoorswerk f 430,35. Dit geld ontvangt men terug aan 'liefdegaven'.

Men ontvangt in dit jaar geen giften meer van buiten de gemeente.

In 1872 moeten er nieuwe banken gemaakt worden. De timmerman werkt hier 82 uur aan à f 0,12 per uur. Totale kosten f 9,84.

De draadnagels kosten f 2,10 en het hout kost f 9,84.

Dit jaar haalt men uit de armenkas f 173,70.

De contributies lopen in 1873 op tot f 466,25.

Aan plaatsgelden wordt f 369,37 ontvangen.

Uit de armenkas neemt men f 194,42.

In 1874 ontvangt men aan giften f 159,50.

Uit de armenkas wordt f 121,68 genomen.

Van 27-9-1874 tot 1-8-1875 heeft de gemeente geen eigen predikant.

Aan giften ontvangt men f 90,-.

Uit de armenkas neemt men f 268,34.

Voor het verhuizen van de nieuwe predikant betaalt men f 28,- en het opknappen van de pastorie kost f 132,92.

Omdat het aantal leden sterk stijgt, koopt men 24 stoelen voor f 24,- inclusief de vrachtprijs.

Voor een nieuwe kerkbank betaalt men f 25,-.

Vanaf dit jaar worden elk jaar 10 obligaties à f 10,- uitgeloot.

De gemeente is de financiële problemen dan eindelijk te boven.

De rustige jaren van 1874 tot 1880

Op voorstel van enige gemeenteleden wordt ds. Schotel uit Dinteloord in het te beroepen drielal opgenomen. Met een traktement van f 900,-, vrij wonen en vrije woonlasten (gemeentelijke belastingen) en drie dagen vrij brengt men een beroep uit op ds. Schotel.

Alle ambtsdragers blijven, in verband met de vakature, een jaar langer in functie.

Als ds. Schotel bedankt, verzoekt men de classis om hem nogmaals te mogen beroepen. Na goedkeuring brengt men weer een beroep op hem uit. Ds. Schotel neemt nu het beroep aan.

Schipper Treffer, lid der gemeente, zorgt voor de verhuizing. Hij wordt gekozen omdat hij veel ervaring heeft, omdat zijn vaarttuig geschikt is en omdat dit de goedkoopste manier van verhuizen is.

Men verft voor f 100,- aan de pastorie en koopt een ledikant, dat eigendom van de gemeente blijft. Daar het geld op is, schieten de kerkeraadsleden uit eigen zak de helft voor.

Tevens bestelt men 24 stoelen voor twee rijen in het middenschip omdat er al eerder een tekort was geconstateerd aan vrouwenplaatsen.

Op 27 september 1875 komt de domineesfamilie om 12.00 uur in Alphen aan.

De stoomboot meert af aan de achterzijde van de pastorie. De kerkeraadsleden met hun vrouwen verwelkomen hun predikant onder het zingen van Ps. 134: 3, waarna ouderling Boer een gebed uitspreekt.

Daarna is er een kort gezellig samenzijn en 's avonds, na zes uur, is er een ontmoeting met de gemeenteleden.

Zondag 1 augustus vindt de bevestiging plaats.

'De kerk kan het aantal bezoekers niet bevatten.'

Ds. J. Schotel

(1 juli 1825 tot 9 april 1914)

Te Alphen van 1 aug. 1875 tot 11 april 1880

Alphen was zijn derde gemeente.

Na een streng zedige, maar ongodsdienstige opvoeding werd hij op 22-jarige leeftijd bekeerd en wilde predikant worden.

Hij begon als 'oefenaar' en werd door de drie Afgescheiden predikanten van Rotterdam voorbereid voor het examen naar art. acht D. K. O., dat in 1872 met goed gevolg werd afgenomen.

In 1892 is hij bij de Vereniging overgegaan naar de Chr. Geref. Kerken.

Eind 1875 melden zich vrij veel leden aan. Daardoor ontstaat weer ruimtegebrek. Men schuift de rijen iets op en plaatst er weer een rij bij.

In 1876 wordt een commissie 'De Lofstem' opgericht met het doel in de kerk een orgel te plaatsen. De kerkeraad geeft toestemming op voorwaarde, dat het orgel uitsluitend gebruikt mag worden voor de begeleiding van de gemeentezang. De kerkeraad geeft de commissie tevens toestemming om hiervoor de nodige 'gelden in te zamelen'.

Met algemene stemmen wordt daarna in de kerkeraad besloten om het orgel op een nieuw te bouwen gaanderij te plaatsen. De consistoriekamer moet daardoor zakken tot vlak boven de grond. De huurder van de woning verbonden met de kerk aan de straatkant wordt de huur opgezegd. De kelder van deze woning verdwijnt en de kerk krijgt als tweede uitgang de oude toegang tot de woning. De kosteres, vrouw Van Egmond, mag vrij wonen in dat deel van het huis, dat is overgebleven. Hier staat tegenover, dat haar salaris wordt ingetrokken.

Voor de gaanderij wordt vrijwillig f 345,25 opgebracht.

De kosten bedragen f 553,47.

Op 16 juli 1876 wordt het nieuwe orgel ingewijd.

In 1877 komt er een eindverslag van de commissie 'De Lofstem':

Aan vrijwillige giften is binnengekomen f 927,33. De uitgaven bedragen f 1206,15½.

De kerkeraad bedankt de commissieleden zeer hartelijk.

L. van Dam en Zonen te Leeuwarden, bouwers van het orgel à f 450,-, brengen nog 5% rente in rekening zodat het tekort f 301,32½ wordt.

In de notulen van juli 1877 staat:

'Men is zeer tevreden over de algemene harmoniserende geest der gemeente'.

Het aantal censuurzaken is gering.

Veel leden sluiten zich bij de gemeente aan.

Het orgelspel van organist Blok blijft echter gebrekkig. Als enige gemeenteleden voorstellen om op hun kosten voor één jaar een andere organist aan te stellen, biedt de kerkeraad Blok f 25,- voor al zijn kosteloze hulp en zegt hem toe dat hij tot 1 januari 1878 op het orgel mag blijven spelen.

De nieuwe organist wordt vanaf 1 januari 1879 door de kerkeraad betaald. Men trekt er jaarlijks f 60,- voor uit en bepaalt dat de organist een bedankje krijgt als hij meer vraagt.

Ondanks de grote uitgaven en het uitloten van 10 obligaties is er eind 1877 een nadelig saldo van slechts f 5,03.

In juli biedt men de predikant, die inmiddels al een salarisverhoging van f 100,- heeft gekregen zes delen in prachtbanden van Calvijns 'Instituut en Evangelien' aan. Men zegt erbij dat dit niets te maken heeft met de beroepen, die hij uit Noordeloos en Arnhem ontving.

Ds. Schotel bedankt voor beide beroepen.

In 1878 krijgt de pastorie een nieuwe kelder. Men besluit de kelder onder de woning behorende bij de kerk, die destijds is dichtgegooid hiervoor te bestemmen. Men doorbreekt de buitenmuur en zorgt ervoor, dat men via een smal overdekt gangetje tussen de pastorie en de kerk in deze ruimte kan afdalen. (Deze toestand is nog steeds aanwezig. Toen de pastorie in 1980 werd afgebroken en men op deze plaats een moderne woning wilde bouwen, heeft de bouwer, Zeebeleg, aan Jelfra, eigenaar van de oude kerk op dat moment, de kelder aangeboden voor f 5000,-. Jelfra had er naar zijn zeggen 'slechts 6 flessen cognac voor over'.

Via een gerechtelijke procedure heeft Zeebeleg daarna het recht bedongen om de kelderruimte voor de eraast liggende woning te behouden. Een unieke situatie!)

De huidige toestand van de tweede kerk.

Als men ds. Schotel blijft achtervolgen met beroepen, neemt hij na zes bedankjes het beroep naar Scheveningen aan.

Hij neemt 11 april 1880 afscheid van de gemeente met de belofte de catechisaties nog enige tijd waar te nemen.

Moelijkheden rond het beroepen van een predikant

Ouderling Boer wordt weer, zoals bij alle vorige vakatures, praeses van de kerkeraad. Op 28 maart brengt men een beroep uit op ds. Wessels te Zierikzee. Ds. Wessels bedankt.

De gemeenteleden krijgen de gelegenheid namen op te geven van predikanten die eventueel in aanmerking kunnen komen voor een beroep.

Men beroept ds. Brummen uit Dordrecht. Hij bedankt.

De kerkeraad stelt weer een drietal op, maar laat tijdens de kerkeraadsvergadering ds. Wijdoogen afvallen, omdat hij 'een te zwakke stem heeft. Men kon hem achterin nauwelijks verstaan'.

Men stelt nu een tweetal aan de gemeente voor.

Als men deze namen afleest tijdens de dienst deelt de kerkeraad mee dat na de avonddienst vragen gesteld kunnen worden aan de kerkeraad over het voorgestelde tweetal. Diverse leden blijken dan ontevreden te zijn en willen ds. Wijdoogen weer bij het drietal. Ouderling Boer deelt hun mee, dat het niet de bedoeling is over personen te spreken. 'De kerkeraad heeft in en onder aanroeping van Gods licht deze beslissing genomen.'

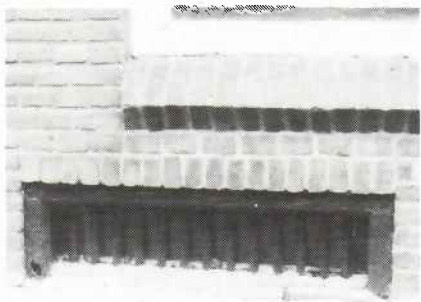
Enige leden 'laten zich ongeregeld uit'.

'Ouderling Boon staat op en herinnert hen aan de geschiedenis van Numeri 16 waar het volk in opstand kwam tegen het wettige gezag van Mozes en Aäron maar hoe duur het hun was komen te staan.'

'Sommigen verlaten daarop onder onbetamelijke uitdrukkingen de vergadering, andere goedgezinde leden bemoedigen de kerkeraad zodat de praeses de weggaanden laat terugroepen en zegt hun te willen tonen de kwaden te willen verdragen om dan de roeping veertien dagen uit te stellen, die leden gelegenheid te geven naar ds. Wijdoogen te informeren om na uitslag Z. Ew. bij het tweetal te voegen en zo een drietal te formeren.'

Ouderling Boon deelt daarop mee, dat de verkiezing al geregeld is met de consulent, die op andere zondagen verhinderd is. 'De wettige kerkeraad moet beslissen en niet enige leden!,'voegt hij eraan toe.

Hij deelt mee, dat hij zijn plaats in de ouderlingenbank de eerstkomende zondag niet zal innemen als men naar deze lieden luistert en dat hij vanaf dat moment onder protest zal bedanken als ouderling omdat anderen in zijn

Huidige voorgevel van de tweede kerk met het kelderraam. (Raadhuisstraat 199)

plaats zijn getreden. Opstaande om de vergadering te verlaten voegt hij de vergadering toe: 'Zo heeft de gemeente geen kerkeraad nodig'.

Praeses Boer vraagt om een nadere verklaring.

Boon antwoordt dat de kerkeraad het eenmaal genomen besluit moet bekrachtigen, deze avond onwettig moet verklaren en de verkiezing op de aangegeven dag door moet laten gaan. In dat geval wil hij als ouderling aanblijven.

De kerkeraad gaat, na langdurige discussie, hiermee akkoord.

Bij de stemming op 19 september blijken echter vele leden afwezig te zijn.

Ds. Goris te Vroomshoop wordt met 23 van de 45 stemmen gekozen.

Na de verkiezing overhandigt 'broeder Piet' aan de consulent een lijst met handtekeningen met het verzoek om het tweetal te veranderen in een drietal.

De consulent zegt de lijst wel te willen inzien, maar hij wijst de broeder op het feit dat de kerkeraad beslist en dat hij zich tot de kerkeraad moet wenden. Hierop beweert broeder Piet, 'zonder bewijs' dat de twee predikanten van het tweetal niet gereformeerd zijn.

Dit wordt weersproken zowel door de consulent als door een lid van de gemeente.

De kerkeraad ontvangt van de consulent de hem aangeboden lijst.

Er staan 33 handtekeningen op.

Enkele leden distantiëren zich nu van het plaatsen van hun handtekening.

Als ds. Goris bedankt, besluit men eerst enige leden in de gemeente te bezoeken om de stemming te peilen. Tevens kan de praeses in die tijd herstellen van een ziekte.

Op 1 november deelt ouderling Boon mee 'dat hij, gezien de toestand waarin de gemeente thans verkeert, de gemeente niet meer stichtelijk kan dienen'.

Hij bedankt als ouderling.

Hij hoopt daarmee dat de tweespalt 'zal vereffend kunnen worden'.

De kerkeraad besluit met algemene stemmen het bedanken van ouderling Boon niet te aanvaarden, maar zegt wel toe het de gemeente mee te delen.

Men bezoekt broeder Piet om te vernemen waarom hij bedoelde predikanten niet gereformeerd vindt. Broeder Piet ontkent dit gezegd te hebben.

De kerkeraad stelt weer een tweetal op. Men beroept, en krijgt weer een bedankje.

De kerkeraad verzoekt L. Boon de redenen van bedanken nader toe te lichten.

Broeder Boon schrijft een brief waarin hij aangeeft aan welke voorwaarden voldaan moeten worden om hem te bewegen terug te keren als ouderling:

- Broeder Boer dient te erkennen, dat hij z'n bevoegdheid is te buiten gegaan, daardoor te slap is opgetreden en de schijn van onoprechtheid jegens de kerkeraad heeft gewekt.
- De heer Boon erkent te hartstochtelijk te hebben gehandeld.
- Diverse, bij name genoemde, broeders dienen te erkennen, dat zij zich onbetamelijk hebben gedragen.
- Vele broeders die bij de laatste verkiezing afwezig waren, dienen te erkennen dat ze verkeerd gehandeld hebben.
- De opstellers van de lijst dienen te erkennen dat het overhandigen van de lijst aan de consulent niet juist was.
- Broeder Piet moet herroepen dat de twee predikanten niet gereformeerd zijn.
- Alle leden die bij de zaak betrokken zijn 'moeten langs den door God zelve ingestelde weg kerkelijk behandeld worden'.

De kerkeraad aanvaardt deze punten en verzoekt broeder Boon zich weer beschikbaar te stellen. Broeder Boon is daarop weer bereid, zo hij herkozen wordt, de gemeente als ouderling te dienen.

Enige broeders, die bij de laatste verkiezing niet aanwezig waren, moeten voor de kerkeraad verschijnen. Ze erkennen verkeerd te hebben gehandeld.

Daarna komt broeder Piet in de vergadering:

Hem worden de desbetreffende punten voorgelegd.

'Broeder Piet bracht hiertegen zeer veel in het midden, dat getuigde van hoge ingenomenheid met zich zelve en zijn onfeilbaarheid in deze zaak.

Na vele vruchteloze pogingen der vergadering om broeder Piet tot herroepen of bewijzen van zijn gezegde te brengen steeg de voorgewende vroomheid van de man tot zulk een hoogte, dat hij zich geroepen achtte de president over

een en ander, en de geheele vergadering over alles een vermanend woord te moeten toespreken, waarna hij door de president verzocht werd voor een ander binnenkomende plaats te maken, en alzoo de vergadering verliet'. Op de daarop volgende kerkeraadsvergadering verschijnen 10 leden die mede namens de 8 andere spreken. Zij zijn de initiatiefnemers en opstellers van de lijst. Men bespreekt alles met elkaar en geeft elkaar de broederhand. Enige leden, waaronder broeder Piet, worden extra bezocht. Als broeder Piet volhardt, stelt men hem onder de eerste trap van de censuur.

Inmiddels is het eind februari 1881.

Broeder Boon wordt weer herkiesbaar gesteld voor ouderling. Tevens stelt men weer een drietal op voor het beroepen van een predikant.

Op de avond van de verkiezingen zijn 88 leden aanwezig.

Ds. P. van der Sluijs wordt gekozen en beroepen.

Bij de verkiezing van een ouderling daarna zijn er nog slechts 84 leden aanwezig. Vier leden zijn inmiddels vertrokken.

L. Boon wordt met 58 stemmen herkozen als ouderling.

Op de daarop volgende kerkeraadsvergadering wordt een brief van een broeder voorgelezen waarin hij bedankt als lid omdat L. Boon tot ouderling is herkozen.

Men bezoekt deze broeder; 'hij wenst lid der Gemeente te blijven'.

De kerkeraad blijft broeder Piet bezoeken.

Op 1 augustus 1883 verschijnt onze broeder voor de kerkeraad. Hij 'erkent ondoordachte woorden te hebben uitgesproken'.

Hij wordt ontheven van de censuur en men geeft elkaar de broederhand.

Hiermee is deze kwestie voorbij, maar het dossier van broeder Piet kan helaas niet gesloten worden.

In 1883 komt broeder Piet geruime tijd niet in de kerk.

De kerkeraad verneemt dat hij in Bodegraven kerkt en daar ook het avondmaal heeft gevierd.

Bij het gebruikelijke huisbezoek blijkt, dat hij ernstige grieven heeft tegen de leraar. Hoewel hij deze grieven niet kan bewijzen blijft hij bij zijn mening.

In april 1884 past de kerkeraad op hem weer de eerste trap van de censuur toe.

Men bezoekt hem nogmaals en als hij volhardt, wendt men zich tot de classis om de tweede trap van de censuur toe te passen. De classis gaat hiermee akkoord. Men laat het aan de wijsheid van de kerkeraad over hoe te handelen.

De kerkeraad besluit, na rijp beraad, over te gaan tot de tweede trap der censuur.

Op 8 juli 1884 wordt de gemeente het volgende meegedeeld:

'Geliefde Gemeente

Volgens Dordtsche Kerkeordening van de jaren 1618 en 1619 heeft de kerkeraad der Christelijke Gerifformeerde Gemeente te Alphen aan den Rijn en omstreken op Pieter moeten toepassen art. 77 om hem onder den 2e trap der censuur te stellen, om reden hij tegen den leeraar, met onbewezen beschuldiging is opgetreden, als zou den leeraar gezegd hebben

De zogenaamde 'Tweede trap'.

- Artikel 112
1. Wanneer belijdende leden, na van het avondmaal afgehouden te zijn, ondanks alle vermaan in hun zonde blijven volharden, zullen zij door de kerkeraad van de gemeente worden afgesneden, met gebruikmaking van het daarvoor vastgestelde formulier. Tot deze afsnijding zal niet worden overgegaan, zolang niet vaststaat dat de uitspraken in dat formulier ten volle van toepassing zijn.
 2. De kerkeraad zal tot deze afsnijding niet overgaan dan nadat hij door drie openbare bekendmakingen de hardnekkigheid van de zondaar aan de gemeente heeft medegedeeld,

met de opwekking om voor hem te bidden en zo mogelijk bij hem aan te dringen op bekering. In de eerste bekendmaking zal de naam van de zondaar niet worden genoemd. In de tweede zal, na verkregen toestemming van de classis, zijn naam vermeld worden. En in de derde zal, onder opgave van de termijn binnen welke alsnog boetvaardigheid betoond kan worden, zijn afsnijding van de gemeente worden aangekondigd.

- 1 Dat hij (leeraar) geene prediker der verkiezing is.
- 2 Dat den leeraar niet houd(t) van de trappen des Geloofs.
- 3 Dat hij ook niet van de kenmerken der genade hield.
- 4 Ook niet van den vloek der wet prediken.
- 5 Ook zou den leeraar hebben gezegd, dat alle belijdenis doende leden, de Bondszegelen des Avondmaals moeten gebruiken zoo dat de prediking van den leeraar voor hem Pieter niets is dan heidensche zedenleer.'

Als daarna geen verandering in de situatie komt wordt 16 november 1884 de gemeente het volgende bekend gemaakt:

'Geliefde Gemeente

Aangezien wij voor eenigen tijd ulieden bekend maakten dat de kerkeraad Pieter onder den tweeden trap der censuur had geplaatst, om reden toen vermeld, zoo is het dat wij tot onze diepe smart geene verootmoediging in hem hebben vernoomen. Met leedgevoel heeft de kerkeraad besloten Pieter buiten den Gemeente te stellen, zoo dat hij opgehouden heeft van nu af lid der Gemeente te zijn.

Paste Mirjam naar Numeri 12 in den regten Gods door het am(b)t in Mozes te laken, de Heere strafte haar zeer streng en stelde haar buiten het leger.

Op verootmoediging werd zij weer opgenomen. Geve de Heere dat die verootmoediging ook nog eens bij Pieter worde vernomen is de Bede van den kerkeraad der Chr. Ger. Gemeente te Alphen en omstreken.

Namens kerkeraad gedaan in hare vergadering 4 Nov 1884.'

De jaren van uitbouw 1880-1888

Op 21 mei 1881 wordt ds. P. van der Sluijs als predikant bevestigd met een traktement van f 1200,- per jaar. Tevens mag hij gebruik maken van een rijtuig als hij gemeenteleden bezoekt die verder dan een half uur van Alphen verwijderd wonen. De tuin en de pastorie komen ten laste van de gemeente evenals de woon- en verhuiskosten.

Tot de gemeente behoren, behalve Alphen en Oudshoorn, Woubrugge, Koudekerk, Ter Aar, Aarlanderveen en Zwammerdam.

Enkele ouders van elders verzoeken de kerkeraad om hun de gelegenheid te geven 's morgens hun kind te laten dopen. Men stelt deze ouders hiertoe in de gelegenheid.

Tijdens een storm in november 1881 stort een schuur in van een weduwe uit de gemeente. De schuur wordt 'met liefdegaven' herbouwd. Het restant, groot f 80,-, stelt men renteloos ter beschikking. De weduwe moet f 20,- per jaar aflossen en zij krijgt tevens een voorschot uit de armenkas.

Eind 1881 verzoekt de onderwijzer van de zondagsschool om de kinderen met Kerst 'een prijsje' te geven. De kerkeraad is hiertoe bereid en stelt hiervoor f 25,- beschikbaar mits alles gebaseerd is op een goed gereformeerde grondslag.

Eind 1882 ontvangt men een gift van f 75,- voor de armen.

Prompt verhoogt de kerkeraad enige bijdragen aan de armen van f1,- naar f 1,25; van f1,25 naar f 1,50; f 1,75 naar f 2,25 per week, afhankelijk van de gezinsgrootte.

De diakonie heeft in 1882 ongeveer f 1200,- bedeed.

Maart 1883:

'Na een en andermaal gesproken (te hebben) in de kerkeraad over het onstigtelijke optreden, onder den godsdienst, door de paarden in de stal tegen de kerkbelend, is er een stuk grond te koop.'

(Veel gemeenteleden kwamen destijds met een koetsje naar de kerk. De paarden stonden tijdens de dienst onder een afdak tegen de muur van de kerk aan de zuidzijde.)

Men koopt grond voor f 1000,- en laat door L. Gesman en I. van der Velden (als metselaar) een stal bouwen voor 16 paarden. Ervoor komt een woning. De totale kosten à f 4458,71½ worden betaald uit 44 obligaties van f 100,- à 4%, af te lossen in 15 jaar.

Op 1 september 1883 betreft W. van 't Wout de woning voor een huurprijs van f 32,50 per kwartaal.

Stalling voor paard en rijtuig bedraagt in 1883 f3,- en de jaren daarna f 8,- per jaar.

De huur van de woning wordt in 1888 f 40,- per kwartaal.

Inmiddels is in Nieuwkoop een Chr. Geref. gemeente gesticht. De leden uit Aarlanderveen en Korteraar willen echter lid blijven van de gemeente te Alphen. Men wordt het op dit punt niet eens met elkaar. Diverse families hebben toch al een abonnement op de tol van de Aarbrug. De afstand maakt weinig uit. Ze wonen 1¼ uur gaans van Nieuwkoop en ongeveer 2 uur van Alphen. De classis bepaalt, onder protest van Alphen, dat bovengenoemde leden tot Nieuwkoop behoren.

September 1884:

'Een jammerlijk kwaad sluipt in, onder jonge leden in de Gemeente, onder de naam van doopleden bekend, welk slag maar eens ter kerke komt, en dan te veel op het overige van den dag des Heere langs de wegen loopt en sleurt.' Ieder moet in z'n eigen omgeving hietegen ijverig te werk gaan 'opdat onder 's Heeren zegen zulk een kwaad mogt worden hersteld, door getrouwe opkomst onder de kinderen van het Verbond.'

Kosteres Van Egmond mag 'hoewel ze niet geklaagd heeft' zo nu en dan wel eens een hulpje gebruiken. Behalve vrij wonen krijgt ze ook nog f 1,- per week. Ze is 'in den ouden dag zeer verblijd'.

T. van Egmond, windmaker voor f 10,- per jaar, heeft een geschil met de organist K. van der Veer jr. over het ongelijk windmaken.

'Praeses vermaant T. van Egmond zich als ondergeschikte aan het orgel te gedragen, die kwestie bij te leggen waarop Egmond wel wat stoute woorden gebruikt, doch werd hem gezegd dat de kerkeraad nog in het werk, nog in de gemeente wrok mag laten groeijen of verdraagen.'

Op donderdag 3 maart 1886 is er een herdenkingsbijeenkomst in verband met het 25-jarig bestaan van de gemeente.

In 1886 krijgt ds. Van der Sluijs steeds meer last van zijn spraakorganen 'zonder egter vaneenige zijner lidmaten eenigen hinder te hebben'.

Vanaf september 1886 preekt hij nog wel een enkele keer. Tenslotte kan hij het niet meer. Ouderling Boer voert namens hem het woord op vergaderingen.

*Huidige toestand van de paardenstal.
(Raadhuisstraat 185)
Een gedeelte van de stal is momenteel als
keuken in gebruik.*

Men leest voortaan een preek en de leraar spreekt alleen bij het avondmaal enkele woorden.

Voor allen is dit een onhoudbare toestand.

Men overweegt de predikant vervroegd emeritaat te geven. Ds. Van der Sluijs vraagt enige uitstel. Hij gebruikt nieuwe medicijnen en hij hoopt, dat ze een gunstige uitwerking zullen hebben.

Als er geen verbetering in de toestand komt, bespreekt de kerkeraad deze kwestie in de vergadering van 5 september 1887. De kerkeraad verzoekt de predikant even buiten te gaan staan.

Men geeft hem uitstel tot 26 oktober 1887. Indien er geen verbetering intreedt, zal men via de classis emeritaat aanvragen.

Vanuit de gemeente komen er 13 verzoeken binnen om de predikant vervroegd emeritaat te geven 'in het belang van de Gemeente'.

Als er geen verbetering optreedt, vraagt ds. Van der Sluijs emeritaat aan.

De classis gaat hiermee akkoord. Op 26 oktober ontvangt hij eervol ontslag met 3 maanden behoud van salaris en vrij wonen.

Op 30 oktober neemt ds. Van der Sluijs afscheid in de kerkeraad. Hij legt het presidium neer, maar wordt direkt herkozen.

De vergadering garandeert hem een salaris van f 600,- per jaar met vrij wonen en vrij van lasten.

Men kweekt een fonds, o.a. uit de goedgevulde armenkas en collecteert regelmatig voor dit fonds.

Ds. Van der Sluijs wordt door de kerkeraad tot ouderling benoemd.

Hij overlijdt onverwacht op 5 augustus 1890.

'Zaterdag 9 augustus werd Z. Ew. onder leiding van ds. J. J. Impeta, den kerkeraad, zijn twee zonen en verdere familieleden plechtig ter aarde besteld, alles ten koste der gemeente, en ten aanhoren van vele belangstellenden.'

*Ds. P. van der Sluijs (geen foto beschikbaar)
(21 mei 1821 tot 5 aug. 1890)*

In Alphen van 22 mei 1881 tot 1 jan. 1888.

Alphen was zijn zesde gemeente.

Hij stond bekend om zijn heldere en zuivere prediking en om zijn grote mensenkennis en beleidvol optreden.

Financiën

Jaren	Inkomsten	Uitgaven	Batig saldo	Nadelig saldo
1876	f 3467,79	f 3240,96	f 226,83	
1877	- 2991,66	- 2996,69		f 5,03
1878	- 2775,97½	- 2907,43		- 131,45½
1879	- 2719,70½	- 2557,28	- 162,41½	
1880	- 2539,22	- 2287,81	- 251,41	
1881	- 2800,58	- 2923,83½		- 123,25½
1882	- 2551,58	- 2549,92½	- 1,65½	
1883	- 2503,67	- 2478,34	- 25,33	
1884	- 2554,76	- 2355,45½	- 199,30½	
1885	- 2584,05	- 2537,52	- 46,53½	
1886	- 2661,38½	- 2921,52½		- 260,14
1887	- 3091,20½	- 3223,26½		- 132,06
1888	- 3852,16	- 3985,84		- 133,68

Aanvullende gegevens bij de financiën

In het jaar 1876 krijgt men veel giften voor het orgel en de gaanderij.

Men lost f 300,- af van de hypotheek op het ameublement.

Uit de armenkas neemt men f 458,52.

In 1877 gaat de hypotheek, groot f 4300,-, van T. H. Roeloff te Gouda naar Aagje Vergunst te Oudshoorn. (Dochter van de eerste diaken Jan Vergunst)

De plaatsgelden lopen op tot f 917,13.

De contributies bedragen f 447,50.

Aan C. Boer en L. Boon lost men een schuld af van f 300,-. (voor geleend geld)

Uit de armenkas neemt men f 327,98.

Dit jaar wordt het orgel betaald.

De kosten voor de kelder in 1878 bedragen f 680,20.

Uit de armenkas neemt men f 258,54½

In 1879 ontvangt men van de weduwe Huisman een legaat van f 350,-.

Cor Hoogeveen, voorlezer, krijgt ieder jaar f 10,-.

Van 11-4-1880 tot 21-5-1881 is de gemeente vakant. Men betaalt nu de laatste bouwrekening van de kerk van 1865, groot f 401,21.

De pastorie wordt voor ongeveer f 450,- opgeknapt.

'Tapijt in de grote kamer f 62,80.

Verhuiskosten f 31,-'.

Zoals elk jaar krijgen H. van den Berg jr. en K. van der Veer jr. f 20,- voor het bespelen van het orgel.

Het stemmen en regelen van het orgel kostte f 15,-.

In 1888 werden de preekstoel en 18 banken voor f 18,- verkocht aan Maasland.

De collecte op 20 december, bij de inwijding van de nieuwe kerk, bracht f 112,61 op. (Dit was evenveel als de maandelijkse opbrengst van de collecten)

Ledenbestand

In het eerste ledenboek werden voorin de mannelijke, verderop de vrouwelijke en achterin de doopleden opgetekend.

In 1876 was er geen ruimte meer voor nieuwe mannelijke leden.

Er werd toen een nieuw ledenboek aangeschaft.

Alle mannelijke en vrouwelijke leden werden overgeschreven.

Zodoende weten we exact het aantal belijdende leden per 1-1-1877.

Het aantal mannelijke leden was 85 en het aantal vrouwelijke leden 98.

De doopleden werden niet overgeschreven omdat er nog voldoende ruimte was.

Het bepalen van het aantal doopleden per 1 januari 1877 is niet gelukt, daar het verwerken van de doopleden te slordig was.